

B 5035

B 5035

A SZEGEDI ALFÖLDKUTATÓ BIZOTTSÁG KÖNYVTÁRA
III. SZAKOSZTÁLY KÖZLEMÉNYEI. 12. szám.

A SZEGEDI VADVÍZKATASZTRÓFÁK

IRTA :

KOGUTOWICZ KÁROLY

S Z E G E D

1941

55 1. 579 (439. 181) (042)

XB 134696

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000836030

ENNEK A KIADVÁNYNAK KÖLTSÉGEIT
SZEGED SZABAD KIRÁLYI VÁROS
FEDEZTE

Az itt közölt javaslatot, melyet 1941. január 14-én terjesztettem Szeged sz. kir. város törvényhatósági bizottságának rendkívüli közgyűlése elé, a közgyűlés egyhangúlag elfogadta. Január 21.-én dr. Pálffy József pogármester javaslatára az árvízvédelmi bizottság dr. Tukats Sánlor főispán elnöklete alatt elhatározta, hogy felszólalásomat a város költségén a Szegedi Alföldkutató Bizottsággal kiadatja.

Habár időközben több új körülményt is figyelembe kellene vennünk és annak szüksége is felmerülhetne, hogy tudományos vonatkozásban egyes részleteket bővebben fejtegetssünk, mégis úgy határoztam, hogy a felszólalást változatlanul, eredeti fogalmazásban bocsátom közre.

Tudományos tekintetben — sajnos — éppen a legfontosabb kérdésben amúgy sem tudnék lezárt vizsgálatokról beszámolni. Be kell ismernünk, hogy a kérdés lényegét, a dunatiszaközi vadvizek természetrajzát nem ismerjük eléggé. Inkább csupán sejtésekre, meglehetősen merész következtetésekre vagyunk utalva.

Még a 20-as évek végén az illetékesektől elkérte a Szegedi Alföldkutató Bizottság a szóbanforgó területen felállított talajvíz kutak több évtizedes megfigyelőanyagát feldolgozás végett. Sajnos, ezt akkor azzal tagadták meg, hogy az anyag feldolgozás alatt áll. Tudomásom szerint ezt a feldolgozást, ha meg is történt, nem adták közre. Ilyképpen az egyetlen pozitív adatanyag, amelynek alapján határozottabb megállapítást tehetnénk arra vonatkozóan, hogy a talajvíznek jelenlegi, még soha eddig nem tapasztalt dagályhulláma vajjon növekedőben van-e, vagy túl vagyunk-e a kulmináción, nem áll rendelkezésünkre.

Ugyanebben az időben a Szegedi Alföldkutató Bizottság vitáinak eredményeként közreadtunk egy tanulmányt, amely jó áttekintést ad és igen becses megfigyeléseket összegez, sajnos azonban prognosztikai szempontból nem használható fel.¹ E kérdés irodalmába sorolhatjuk továbbá a Bizottság és a Szegedi Ármentesítő Társulat néhány kiadványát.²

¹ Kiss Ferenc: Dunatiszaközi vadvizek s gazdasági jelentőségük. Föld és Ember. Szeged, 1930. X. k. 81—90 l.

² Kogutowicz Károly dr.: Szeged emberföldrajzi problémái. Föld és Ember. Szeged, 1927. VII. k. 1—20 l.

Irmédi-Molnár László dr.: A szegedi Fehér-tó. Föld és Ember. Szeged, 1929. IX. k. 138—159 l.

Csatolom ellenben a rendelkezésre álló csapadék-, hőmérsékleti- és párolgási-grafikonokat. Ezekből kitűnik, hogy az 1871, -81, -95, 1917–19. és 37. évi talajvízdagályt egyedül ezekből a tényezőkből megmagyarázni nem tudjuk, nyilván összetettebb, bonyolultabb kérdéssről van szó.

Mindenesetre figyelemreméltó, hogy a csapadék havi mennyiségei a vadvíz katasztrófákat inkább megértetik, ha az előző év utolsó 9 hónapjához adjuk a következő év első három hónapjának csapadékadatait és az így kapott egyéves adatokból szerkesztünk grafikont. Bizonyos összefüggést találunk továbbá a január-márciusi abnormálisan alacsony hőmérséklet és a vadvíz tömeges jelentkezése között. Ezzel jár természetesen a párolgás csökkenése is.

Míg tehát olyan tudományos adatok nem állanak rendelkezésünkre, melyekből némi bizonyossággal megjósolhatnók, mi fog történni a következő hónapokban, ezzel szemben itt van a szomorú valóság:

Ha valami csoda nem történik, súlyos katasztrófának kell származnia abból, hogy Kecskemét-Halas-Szeged közt elterülő homoki fennsík egész területén 1940 végére kb. 2 métert emelkedett a talajvíz és ma eléri a földfelszínt. E tekintetben rosszabb a helyzet a tavalyinál.

Egy köbméter telített homokban közel 200 liter víz van, a talajvíztöbbletet tehát 750 millió köbméterre tehetjük.

Más számítással az elmúlt 5 csapadékos esztendőben kb. 1500 millió köbméterrel több csapadék érkezett e 2000 km²-re, mint bármely korábbi katasztrófa előző 5 esztendejében.

Akár csak egy részét is fogadjuk el az előbbi roppant víztömegeknek, ezek ott rejtőznek most egy erősen lejtős, minden lefolyást elősegítő, medert nélküli felszín közvetlen közelében, (l. a hossz-szelvényt). Ebből a szerencsétlen körülmények találkozása esetén kiszámíthatatlan, soha nem tapasztalt ki-robbanások következhetnek. Erre rá kell mutatnunk, hogy az illetékes tényezők idejében felfigyeljenek és felkészüljenek.

A katasztrófa megelőzését hátráltatja, hogy itt Szegeden is, de általában az egész országban mozgalmunk értelmét sokan félremagyarázzák. Azt hiszik, hogy túlzott segélykiáltások hallatszanak Szegedről, hogy más vidékek elől szedjük el a segítséget. Végtelen hiba volna, ha későn értenők meg, hogy itt most nincs szó szokásos árvíz-katasztrófáról.

Alattomos, alulról jövő átázásról, szilárdtalajnak ingovánnyá változásáról van szó, amelynek nyomán 150.000 ember

hatolykai Papp István: A vadvizek levezetésének kérdése. Szeged, 1927.

hatolykai Papp István: Szeged környéke vízrendezésének megoldása és annak hatása a fehértói tógazdaság létesítésére. Vízügyi Közlemények 1935, október-decemberi füzet.

lába alatt meginog a talaj, 30.000 gazdaságban szétfolyik az alap. Észrevétlenül, lassan fokozódó ütemben kibontakozó földalatti veszedelemmel állunk szemben. Egy újfajta veszedelemmel, amelyet nem szabad összetévesztenünk a folyók áradásával.

És a fennsík katasztrófája nyomában következik a második: a tiszai ártér katasztrófája. Mert a műszaki megállapítás szerint jelenleg másodpercenként $9\frac{1}{2}$ köbméter víz zúdul alá és ez a tavaszi esőzések alkalmával 24 köbméterre emelkedhet (ki tudja, nem lesz-e még több?). Ez a két apró szám napi 1 illetve 2 millió köbmétert jelent és ezzel szemben a levezetési lehetőség maximálisan 1.6 millió köbméter. Lesznek súlyos hetek, amikor napi $\frac{1}{2}$ millió köbmétert valahol fel kell fognunk, különben az ártéri legértékesebb szántókat önti el az áradat. És ez még a legkedvezőbb eset, mert amennyiben a Tisza árja a 6 m-es szintet eléri (tavaly hetekig makacsul feltornázta magát ebbe a magasságba), megszűnik az algyői főcsatorna zsilipjének a szerepe és nyomban napi 1 millió köbmétert kellene valahogyan tárolnunk. Ennek a víztömegnek $\frac{2}{3}$ -a Szeged körül fog jelentkezni, mert e pataktalan táj vadvizeinek, mélyen az áradó Tisza hullámai alatt elterülő deltája maga Szeged városa. Éppen ez a helyzet szomorú jellegzetessége és ezt nem győzöm hangsúlyozni. Ugyanazon a ponton, amelyen a Tisza völgyének legnagyobb árvíz-katasztrófája történt 1879-ben, ha nem építették volna meg a tiszai gátakat kellő elővigyázatossággal jóval magasabb árvizek elleni védelemre, megismétlődött volna az 1879-es katasztrófa és ez a katasztrófa súlyosabb lett volna, mert most már egy 100.000 lakójú nagy várost ért volna. És ugyanezen a tragikus ponton jelentkezik most új veszedelem, a fennsíki homokterület vadvíztömege. Az ármentesítés előtt akadálytalanul ömlött ez a vadvíz a Tiszába, most ellenben a városkörüli ármentesített földeken kell összegyűlemlenie 6 m-rel a tiszai töltések koronája alatt. Ez ellen csak két módon lehet védekezni: vagy szivattyúzással átemelni a tiszai töltésen a folyóba, vagy a homokfennsík lábától a tiszai töltések magasságához igazodó, hatalmas töltések közé fogott rendezett mederben a Tiszába terelni. Ilyen műszaki berendezés hiányában e vízfölösleg kedvezőtlen esetben 2 m-es magas áradattal veszik körül a várost, ahogyan az 1881-ben meg is történt.

Nem csak az áll tehát, hogy az országnak még egy ilyen vadvizes területe nincsen, ennek tetejében még az egész vízfölösleg minden irányból koncentrikusan, a gravitáció törvénye értelmében az ország legnagyobb vidéki városa felé irányul.

Az „árvízvédelmi bizottság” januári ülése már foglalkozott ezzel a kérdéssel, minek nyomában felvetődött újra az algyői reverzibilis, tehát öntözésre is felhasználható szivattyú

kérdése. *Bauer Sándor* miniszteri biztos bejelentette, hogy másik két szivattyút is terveznek a Tisza csongrádi szakaszán.

Csakhogy az a nagy baj, hogy ezek a szivattyúk, ha minden jól megy, május vége előtt nem lehetnek üzemben. Mi lesz májusig? És mi lesz júniusban, ha a Tiszába esetleg ismét csak szivattyúkkal lehet a gátakon átemelni a vizet? Mert a három új szivattyúval sem lehet sokkal többet eltávolítani $\frac{1}{2}$ millió köbméternél.

Májusig szivattyúk hiányában, május után a Tisza áradása miatt tehát gondoskodnunk kellene roppant víztömegek tárolásáról. Vegyünk csak napi $\frac{1}{2}$ millió köbméter többletet mindössze 30 napon át, már 15 millió köbmétert kellene tárolnunk, tároló lehetőség pedig a Fehértóban és a Tisza holtágában már csak legfeljebb 5—6 millió köbméter áll rendelkezésre.

Adódjék csupán 20 millió köbméter víz átmeneti tárolásának szükségessége. Olyan irtózatosságméretűek ezek, amiket elképzelni is rossz. Azt hiszem, minden vízmérnöknek agyában megfordult ez a rémlátás, de kimondani sem merete eddig senki, mert hiszen az egyértelmű azzal, hogy 4000 holdnyi területre kellene 100 cm-es víztömeget ráereszteni. Ha ez a katasztrófa szabadon kibontakozhat, egyet jelent, hogy Szeged városa el van vágva a külvilágtól. Megszakad a vasuti- és autóbusszközlekedés, a piac forgalma, közellátási zavarok támadhatnak és honvédelmi szempontból is súlyos következményekkel járhat a katasztrófa.

Pedig kötelességünk ezzel a szomorú lehetőséggel is számolnunk.

Kötelességünk tehát újra meg újra mindenkit figyelmeztetni, hogy idejében készüljön fel a súlyos feladatokra.

Pillanatnyilag sem késhet a 8 millió pengős költség biztosítása. Nem szabad előfordulnia annak, hogy még a szegedi sajtó is napokon át azt a helytelen hírt terjeszti, hogy a város közgyűlése mindössze 1 millió pengőt kért a kormánytól. Ez az 1 millió csupán a sürgős mentési munkálatra kell, de kérte a város a végleges rendezés költségeit is, melyekkel nagy károkat előzhetünk meg, tehát valójában hasznos befektetésről van szó. A szivattyúkat már meg kellett volna rendelni. Ha lehetne, külföldről kellene beszerezni szivattyút, motort legalább az algyői főcsatornához, hacsak 3—4 hetet nyerhetünk is ezzel.

A kormánybiztosságnak pedig már működnie kellene párhuzamosan a vízügyi kirendeltséggel, hogy a mentési munkálatokat példásan előkészítse, a gazdálkodás zavartalan rendjét lehetőleg biztosítsa, az újjáépítést megtervezze.

Mert egy szerencsétlen inségvidékre, 500.000 holdra, 300.000 magyarra, vagy 50.000 családra zúdul ez a katasztrófa, legalább szerető gondoskodást, kemény, céltudatos munkát, ne fejetlenséget, felelőskeresést lássanak a szerencsétlenek.

TISZTELT TÖRVÉNYHATÓSÁG!

Szeretném, ha felszólalásommal hozzájárulhatnék ennek a súlyos kérdésnek mentül tökéletesebb megoldásához. Legyen ez a határozat, melyet a közgyűlés ebben a gyászosan jelentőséges pillanatban hoz, ennek megfelelően megfontolt és bölcs.

Ezért talán nem lesz haszontalan dolog, ha mindenneke előtt a bajok forrására, a probléma természetére és a várható katasztrófa méreteire, azután pedig az orvoslás módjára mutatok rá.

Vízügyi kérdésekben alapvető igazság, hogy csupán egyetlen megoldás, gyökeres megoldás lehetséges. Részletmegoldások nem célravezetők, az nem egyéb hiábavaló munka- és pénzpocsékolásnál. A jelen esetben olyan vízügyi kérdéssel találjuk szemben magunkat, mely rendkívül bonyolult, makacs. Míg a folyamok vízszabályozását sietteti az évről-évre megismétlődő, állandó veszedelem, a mi vadvízkáraink olyan hosszabb időközökben ismétlődnek, hogy a közbeeső, gondtalan esztendők könnyen elfelejtetik a veszedelmet. Különben is a folyók hasznos és ártó tevékenysége szemünkláttára bontakozik ki, a vadvíz alattomos, földalatti erő. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a vadvíz-károkat, amikor a vidék népe tele panasszal a sok víz miatt, hamarosan követni szokták az aszályos esztendők, amikor víz után sír a gazda. Egymást váltogató valóságos korszakok ezek, amelyekben homlokegyenest ellenkező intézkedéseket óhajt az érdekelt lakosság.

A vadvíz jelensége annak köszöni létét, hogy a Duna Tisza-közén a két folyó széles ártere között 80—100 km szélességben helyenként 60—80 méternyire felemelkedő hátság kerül el, amelynek tetejét legtöbb helyt homok borítja. Ennek a ho-

moknak az a tulajdonsága, hogy minden csapadékvizet elnyel, felszínen alig folyik le valami. A Dunának Pesttől, a Tiszának Szolnoktól kezdve egyetlen mellékfolyója, de még patakja sincs, amely a Duna-Tisza-közén eredne. Száraz esztendőben nyomtalanul tűnik el a négyzetméterenként 500—600 liternyi, tömegvíz. Ha azután hirtelen csapadékos esztendők váltogatják egymást, teleszívódik a talaj, kibuggyan belőle az ú. n. vadvíz, néhol forráserejű áradatokban, és elönti a homokhátak közt elterülő mélyedéseket, az ú. n. semlyékeket. Ezeknek viszont az a sajátságuk, hogy fűzészerűen sorakoznak északnyugat-délkeleti völgyelésekben, párhuzamosan a homokhátakkal. Ha több nagyobb csapadékos esztendő követi egymást, egyre jobban sokasodnak a semlyékeket megülő tócsák, tavak s egy szép napon megtelik a pohár, kiönt a víz, elárasztja az alsó pocsétát, az hirtelen megtelik, szintén túlfolyik és egyszeribe megindul a földárja. Több kedvezőtlen körülmény találkozása titokzatos földalatti erőket mozgat meg s máris tengerre válik a tanyavilág, rázudul a temérdek víz a legalsó területekre, a Tisza-parti árterületekre, bekövetkezik a katasztrófa.

Igy volt ez régtől fogva és mégsem beszéltek az emberek katasztrófáról, amíg nem fogták gátak közé a Tiszát és amíg sok ember nem népesítette be a tanyavilágot. Amíg csupán néhány száz tanya épült, egyébként határtalan legelők terjedtek odakünn a széles határban, a tanyákat a legbiztonságosabb helyre építették. Ha elöntötte az ár a szántóföldek egy részét, abban az esztendőben másutt vetettek, a pásztorok pedig elterelték a víztől látogatott legelőkről a nyájakat. Nem történt tehát semmi különös. És odalent, a Tisza partján sem történt baj, mert a vadvizek ott, ahol érték a folyamot, akadálytalanul torkoltak belé.

1871-ben történt meg először, hogy a homoki fensíkről alárohanó áradat nem a Tiszába jutott, hanem annak magas töltéseibe ütközött, nem talált utat, tehát összefutott, megdűzadt és a várost a körtöltés mentén fenyegetően körülzárta.

1881-ben, majd 1895-ben, 1917-ben, 1919-ben megismétlődtek a bajok.

Ekkor lettek figyelmezzé az emberek erre az *újfajta veszedelemre*. Voltaképpen arról volt szó, hogy a Tisza sza-

bályozás és ármentesítés folytán rendszeres művelésre fogott ártéri feketeföldekről derült ki, hogy a tiszai-töltések újabb veszedelmeket jelentenek. Veszedelmet, amit nem a folyó hoz, hanem a hátmegetti területek természetes levezető útjuktól megfosztott, időnként áradatszerűen jelentkező víztömegei.

Erre elkészült a Sass-féle csatornázási terv, majd 1920-ban az *Udránszky*-féle terv, mindkettőnek azonban egy lett a sorsa. Az érdekelt gazdák fukarsága, a közben beköszöntött száraz esztendők és a bürokrácia, ez a három egyformán hatalmas elemi erő örökéletűekké avatta a terveket, amelyek ma is aktacsomók között porladoznak és soha tettekké nem váltak.

Most áttérek olyan történeti tények ismertetésére, amelyek még mindnyájunk emlékezetében élnek. Olyan kiváló vízügyi szakemberek, mint vitéz *Zsiday Imre*, hatolykai *Papp István*, *Bokor Mihály*, valamint *Wagner Gyula* soha nem szüntek meg hangoztatni a vadvizek veszedelmét, aminek eredménye az lett, hogy az 1928-as és 1930-as szárazság idején *Klebelsberg* Kunónak a fehér-tói halgazdaságra vonatkozó terveit sikerült az algyői főcsatorna megépítésével egyúttal a lecsapolás szolgálatába állítani. Ez volt az első komoly lépés az Udránszky-féle terv megvalósítása felé.

Hosszú szünet után 1937-ben, majd különösen a mult esztendőben jelentkeztek újra a vadvizek és a mult évi katasztrófa méreteiben sokal borzalmasabb lett volna, ha nem állott volna rendelkezésére hatalmas tároló medencének a Fehér tó, a maga szépen kiépített gátjaival és az algyői főcsatorna zsilipjével.

Sajnos ezt újabb hibák követték.

Csak kevesen ismerték fel a veszedelem nagyságát. Azt mondhatnám, mindössze néhány szegedi szakember, de nem azok, akiknek hatalmukban állt volna a végleges rendezés megvalósítása. Az elmúlt évi katasztrófáknak valóban az volt a jellemzője, hogy abnormális csapadék, rendellenes tél, hatalmas hótakaró, márciusba nyúló fagy és a Tisza magas vízállása együttesen idézte elő a bajt. Erre *általános lett az a fel-fogás, hogy ilyen szerencsétlen találkozása az abnormális tényezőknek legfeljebb 100 esztendőben egyszer fordulhat elő.* Azt kell hinnem, hogy még az Országos Vízépítési Igazgatóság

szakembereit is elfogta ennek a hitnek a bűvölete, másként nem tudom megérteni, hogy az illetékes vezető szakemberek sem a helyszíniszemplét nem tartották szükségesnek és nagykésőn, múlt év szeptemberében miniszteri biztos kinevezésével látták elintézettnak az ügyet. „Hej, ráérünk arra még“ jelszóval a munkálatok megindításához szükséges pénzösszeg első részlete október 24-én, a katasztrófa után 7 hónappal, hat héttel a fagy beállta előtt érkezett le Budapestről. Azonkívül nem is terveztek egyebet, csupán nevetségesen apró toldozásokat, foldozásokat, mire 2—300.000 pengő fedezetet irányoztak elő. Azóta ez az összeg vagy 600.000 pengőre emelkedett, de jórésze szükségmunkákra fogyott el, nem pedig az Udránszky-féle terv annyira szükséges költségeire.

Nagy hiba volt, hogy a vízügyi egységes területen közigazgatási tagoltsága szerint történtek intézkedések: kecskeméti, halasi, szegedi érdekek kerülhettek az előtérbe, miben a mozgékony Halas szerezte meg a vezetést.* És ennek súlyos következményei nem is vártak soká magukra. A szegedi lecsapolás néhány völgyeletének felső szakasza ugyanis halasi területen van és az ott előrehaladott és az okszerűség ellenére az alsó szakasz rendezése előtt foganasított csatornázása az elmúlt napokban fenyegető áradatot zúdított nyakunkra, Ruzsajáráson számos tanya beomlását és kilakoltatásokat vonván maga után.

Mint az árvédelmi bizottság tagja tudok arról, hogy korszerű hernyótalpas kotrógépek beállításának gondolata Szegeden már a nyáron felmerült, de csak decemberben került sor a terv végrehajtására, amikor vagy a már megáradt víz, vagy a jég illuzórikussá tett minden eredményes munkát.

Közben pedig gyülemlettek a viharfelhők. Akik pesszimiztikus jóslatokat mertek kockáztatni, azokat lemosolyogták és ime az 1940-es esztendő minden hónapja egyre több esőt hozott. Amikor az remélték, hogy az 1939-es rendellenes

* Sajnálom, hogy ezt a kijelentésemet Halason félreértették, mert hiszen én azt csakis dícséretként mondtam. Ha a többi terület érdekeltége hasonlóképpen cselekedett volna, ma nyugodtan nézhetnénk szembe a várható veszedelemmel. Amikor ilyen véresen komoly pillanatban emelem fel szavamat, azzal, hogy felébresszek, ne a szavakat boncolgassuk, hanem a közös veszedelmeket lássuk meg.

esztendő után megjön végre a szárazság, hogy segítsen rajtunk, decemberre kiderült, hogy csaknem 900 mm-el, *1940 fel-tortnázta magát az utolsó 70 esztendőnek rekordjáig, ez a leg-nedvesebb esztendő, melyről eddig tudunk.* Nem is maradt el a következménye: a városkörüli telepeken már decemberben mutatkoztak a bajok és januárra künn a tanyákon is színültig teltek meg a kutak, „nem a kutban van a víz, hanem a kút van a vízben“, a talajvíz tehát még soha nem látott magasságban van. Senki sem tudhatja, mit hoz a február, március, Adja Isten, hogy ne legyen csapadékos, mert már úgylis minden gyerek megértheti, hogy a jelenlegi adottságok alapján máris olyan vadvizekkel kell számolnunk, minőket még a legöregebb ember sem látott a szegedi tanyákon.

Katasztrófáknak bizony ez a sajátságuk. Ismétlődnek, de szeszélyesen. Mindig elkészülhetünk arra, hogy egy következő katasztrófa súlyosabb lehet az előzőknél. Senki sem mondhatja, hogy ha átélt egy borzalmas jégverést, hogy ennél súlyosabb többé nem jöhet. Azt azonban elmondhatjuk nyugodtan, hogy *az 1941. évi vadviz-katasztrófa már itt is van és Szeged környékén szükségszerűen súlyosabb lesz a tavalyinál.*

Ha látjuk közeledni a jégfelhőt, még az utolsó percben is reménykedhetünk, hogy elmúlik fejük fölött. De a vadvizek a földből jönnek, abban hosszú utat tesznek meg, hogy legyenek, sok csapadék kell előzőleg, a többi csupa mellékkörül-mény. Ha viszont a sok csapadék megvolt, a talajvíz-meny-nyiség megvan, a vadvíz el nem tűnhet, elő kell törnie, le kell folynia, útját meg kell találnia. Márpedig megállapítható, hogy 1936 óta 3620 mm csapadék hullott, míg pl. az 1881-es katasz-trófát megelőző öt évben 2800, az 1917. évi előtt mindössze 2870.

Nem volna helyes, ha most cikluselméletekkel foglalkoz-nánk. Semmi bizonyosat nem tudunk. Az egyik elmélet szerint például most éppen túl volnánk a talajvízminimumon, holott 1937 óta benne vagyunk a maximumban.

Meggyőződésem ugyan, hogy 1941. sőt az 1942-es év is csapadékos esztendő lesz, de tegyük fel, hogy legalább az év első három-négy hónapja lesz száraz, hogy nem jön közbe semmi kedvezőtlen körülmény. Akkor is be kell következnie a katasztrófának, mert ott van az előző 800 mm-es többlet.

Annyi bizonyos, hogy ezidőszerint a pohár betelt. A talajvíz egybeesik a földszínével, sehol a talajnak olyan hézagja nincs, ahol még egy csepp víz elférhetne. Ez magábavéve is már annyit jelent, hogyha a mérnöki tudás nem-csak arra akar vállalkozni, hogy a felszínen látható, százezer holdnyi területen megrekedt vizeket vezesse le, hanem az el nem borított felszínt is legalább 1 m mélységig víztelenítse, hogy ezeken a területeken legalább a tavaszi gazdasági munka megkezdődhessék, *négyszáz millió köbméter* vizet kell levezetnie.

Nincsen azonban semmiféle tudományos megfigyelés, vagy adat arról, hogy mi történik abban a jelenleg adott esetben, amikor a fensíki részek talajában az elmúlt esztendő nagy csapadékmennyiségének jórésze megszaporodott talajvízként foglal helyet. Feltételezhető, hogy az óriási súlyú víztömeg a földben újabb fizikai erőket vált ki, gondolok a nyomásra, amely lefelé hat, amely ellenhatást válthat ki feltörő víz alakjában. Nem tudjuk. Tehát tételezzük fel a jobbik esetet és hagyjuk ezt számításon kívül.

El nem hanyagolható azonban az a félreismerhetetlen tény, hogy az előző 5 esztendő csapadékmennyiségében 1881 és 1917-hez viszonyítva 800 mm-es a többlet az idén. Ha bizonyos optimizmussal a nedves esztendők páradús levegőjének mérséklő hatását figyelmen kívül hagyva, a kétségkívül megnövekedett szabad vízfelületek erősebb párolgására ennek a többletnek felét könyvelem el, még mindig marad 400 mm. És ha ebből csak az utolsó esztendőre eső 80 mm-t tekintem annak az értéknek, amely a 2800—3600 között mutatkozó különbségből idén tavasszal a vadvizek tevékenységében érvényesülhet, *160 millió köbméter* többlettel — azt hiszem — feltétlenül számolnunk kell. Ha a tavaszi csapadékot és kedvező esetben a párolgást egyenlő értéknek tekintem, ezt a tételt számításból kihagyom, *560 millió köbméter* víz alakjában jelentkezik a katasztrófa és ebből négyszáz millió köbmétert meghaladó mennyiség nehezedik az algyői zsilip és a ludvári szivattyú-telep vállaira.

Ismeretlen tényező továbbá, hogy ez a víztömeg milyen gyorsasággal kíván lefolyni. A mérnökök megfigyelése szerint kb. *két millió köbméter* az a napi mennyiség, amely a fensíkről felénk lefolyhat. Eszerint hat hónapig tartana ennek

a víztömegnek a lefolyása, ezzel szemben kedvező esetben legalább másfél millió köbmétert a Tiszába tudunk bocsátani. Vagyis *havonta 15 millió köbméter* újabb és újabb víztömegek tárolása válhat szükségessé.

Nem folytatom tovább ezeket a kissé merész számításokat, mert hiszen minden megváltozik, ha a Tisza vagy az időjárás makacsodik. Ha magas a Tisza vízállása, lényegesen csökkenti a levezetési lehetőségeket, vagy ha igen csapadékos az időjárás, a párolgás és csapadékmennyiség egyenlege kedvezőtlené válik. Minden 10 mm-es csapadékfelesleg újabb 20 millió köbméter víztömeg alakjában jelentkezik.

Az előbbi optimista számítás is azt igazolja, hogy a katasztrófa elkerülhetetlen, a levezetés fokozására már idő nincs, tehát parancsolóan szükséges *nagyarányú tárolók* előkészítése, nehogy egyre több és egyre értékesebb mezőgazdasági területek árasztassanak el.

Ismétlem, a katasztrófa már megindult szörnyű útján:

Már dőlnek össze házak, tanyák ezreit körülzárta teljesen a víz, az Alsótanya el van vágva a külvilágtól, járható útja már alig van, a hatóságnak a legtöbbet le kellett záratnia és többhelyen átvágnia, hogy a víznek utat biztosítsanak.

Azoknak a mérnököknek a becslése szerint, akik állandóan, fagyban, vízben járkák a területet, *mintegy 1500 tanya épület beomlásával kell számolnunk.*

A veszedelem *gazdasági következményei* pedig szinte kiszámíthatatlanok. A Kecskeméttől, Halastól Szegedig terjedő mintegy 500.000 holdból kb. 100.000 került víz alá, jelenleg tehát jég borítja, ami alatt kipusztul minden. Elmarad vagy háromszáz ezer métermázsa rozstermés, 30.000 hold legelő használhatatlan, elmarad a szénatermés, 30.000 marhának a takarmánya hiányzik, kényszereladások lesznek, 20.000 hold kertnek, szőlőnek, gyümölcsösnek a termését és 2.000 hold két éve elvetett szőlőnek végleges kipusztulását, épületekben stb. *származó kárnak végösszegét bizvást tehetjük 50—60 millió pengőre.*

Mi tehát a feladatunk?

A katasztrófát már nem akadályozhatjuk meg. De legalább enyhítsük, szorítsuk gátak közé. Ehhez minden felelős tényező megértését és támogatását meg kell nyernünk.

Meg kell értetnünk, hogy *ilyen katasztrófális helyzetben egyetlen vidék népe sincs*. Ilyen vadvizektől sújtott terület nincs több az országban. A Nyírségben volt sokkal kisebb területen hasonló veszedelem, de ott, nyilván, mert nagybirtokosságnak is jutott szerep, még a múlt században végrehajtották a belvízrendezést.

Meg kell értetnünk, hogy második éve sújtja ez a csapás ezt a népet. Hogy a legmagyarabb vidék 150.000 főnyi lakossága van érintve. Hogy olyan arányú veszedelmes erők bontakoznak ki, miszerint még 1942-ben is lesz ennek folytatása. Hogy lassankint az egész tanyavilág hajléktalanná válik és a koldusbotra jutott népet a nyomor a végső kétségbeesésbe sodorhatja. Hogy a katasztrófa nemcsak a természeti erők szerencsétlen csoportosulásának következménye, hanem hatáseit borzalmasan növeli, hogy sűrűn települt, törpebirtokos vidéken bontakozik ki. Nem apró halászbárka, hanem hatalmas óceánjáró ezernyi utasainak katasztrófájához hasonló ez.

A segítségnek egyetlen percig sem szabad késnie.

Tisztelettel indítványozom tehát, írjon fel a Tekintetes Törvényhatóság a M. Kir. Kormányhoz és ezt a feliratot, melyben a következőket kéri, küldje meg a közös érdekek megvédése és hasonló állásfoglalás céljából Pest- és Csongrád vármegyék, valamint Kecskemét thj. városnak is:

1. Szigorúan különválasztandó akció indíttassék meg az egész területnek az Udránszky-féle tervek szerint való azonnali végleges műszaki vízügyi rendezésére és ettől különválasztottan az idei vadvízkárok enyhítésére egy védelmi, mentési és újraépítési akció.

2. A végleges vízrendezési munkálatokra állíttassék fel Szeged székhellyel önálló műszaki kirendeltség, élén a jelenlegi miniszteri biztossal, akinek szintén állandóan a területen kell tartózkodnia. Ez fontos azért, mert a helyzetet teljesen ismerő szakember vezetésével biztosítható a munkálatok leggyorsabb megindítása.

3. A m. kir. kormány bocsásson rendelkezésre azonnal 6 millió pengőt, hogy a munkálatok fennakadás nélkül haladhassanak, a lehetőség szerint olyan ütemben, hogy 1942 őszre befejezhetők legyenek.

4. Az Udránszky-féle terv egészítettessék ki az algyői főcsa-

torna végében felállítandó legmodernebb, az öntözés céljait is szolgáló, legalább 4 m³/sec teljesítő képességű szivattyúteleppel, mely célra ugyancsak azonnal 500.000 pengő biztosítandó.

5. A felmerülő mentési és újraépítési munkálatok (közbiztonsági, közegészségügyi, szociális építő és mezőgazdasági ügyek) irányítására nevezzen ki a kormány azonnal teljesítendő kormánybiztos, lehetőleg nem az érdekelt területről való, egyénileg az átfogó, nagy erélyt igénylő munkára alkalmas olyan férfit, aki előtt az árvízvédelmi kérdések nem ismeretlenek. Ennek figyelembe vételével nem a műszaki képesítés fontos, mert célszerűnek látszik, mint azt javasoltuk, a vízrendezési ügyek különválasztása miniszteri biztos irányításával.

6. A mentési és újraépítési akció céljaira bocsáttassék a kormánybiztos rendelkezésére haladéktalanul 1 millió pengő.

7. Amennyiben a közel 8 millió pengőre a m. kir. kormány fedezetet nem talál, mérlegelés tárgyává kell tenni, nem volna-e észszerű a tiszántúli öntözést előkészítő munkálatokat egy évig szüneteltetni vagy lassítani és az erre 1941—42-re rendelkezésre álló összeg nagyobb részét e dunatiszaközi munkálatokra fordítani.

8. Minthogy a mentési akció a katasztrófát meg nem előzheti, inkább pillanatnyi, lélektani eszközökkel, főleg pedig az újjáépítés munkálataival kell odahatni, hogy a csapástól sújtott terület lakossága megnyugodjék, látván a gondoskodást. Ennél tovább is kell menni. Az újjáépítésnek az első pillanattól kezdve azt a célt kell szolgálnia, hogy a vízrendezés végrehajtása után belterjesebb, egészségesebb gazdálkodás legyen folytatható ezen a területen, hogy a következő esztendőben a lakosság kárpótlást kapjon, a vidék felvirágozzék, mire minden természeti és népi adottsága megvan.

9. Ezért a kormánybiztos hajtassa végre legrövidebb időn belül a szükséges közbiztonsági, közegészségügyi és víztárolási műveleteket. Gondoskodni kell arról, hogy mely legkevésbé értékes, legritkábban lakott területek elárasztásával lehetne a romboló víztömeget tárolni. Ezeken a területeken a duzzasztó és védőgátak haladéktalanul felépítendőek. Az egész területen lovascsendőri szolgálatot kell beállítani. A lakosságot

szükséges védőoltásban részesíteni. A veszélyeztetett tanyákat előre ki kell jelölni, úgyszintén a hajléktalanná váló lakosság tervszerű kilakoltatását és elhelyezését biztosítani. Minthogy, sajnos, mintegy 1500 tanya beomásával kell számolnunk, külön, esetleg önkéntes mentőosztagok szervezendők, amelyek a tanyák beomlása előtt minden törékeny épületanyagot (tetőcserep, ablaküveg) és vízben pusztuló anyagot (vályogtégla stb) kellő időben lebontana, elraktározna, megóvna.

10. Gondoskodásnak kell történnie arról, hogy a kilakoltatott tanyák állatállománya hol nyerjen elhelyezést. A szükséges takarmánymennyiségek biztosítandók.

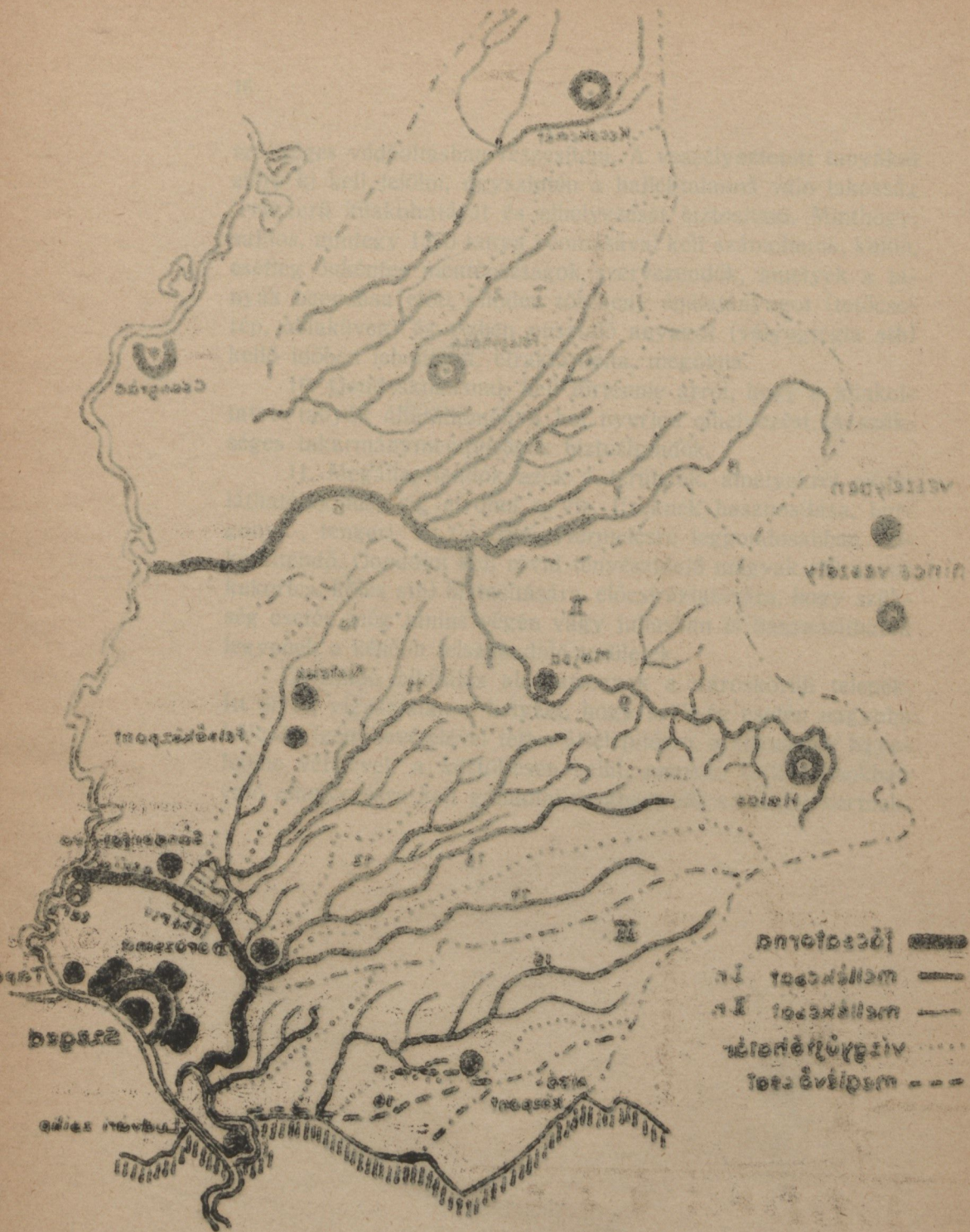
11. Megállapítandók azok a területek, amelyekről előre láthatólag májusig elvonul a víz. Ezeknek hasznosítása, burgonya-, tengeri- és takarmánytermelésre leggondosabban előkészítendő. Gondolni kell rövid tenyészidejű magvak (90 napos kukorica, köles stb) biztosítására, előcsíráztatására, hogy szükség esetén még június végén vagy júliusban is hasznosíthatók legyenek a később felszabaduló területek.

12. Külön elbírálás alá tartoznak a városkörüli telepek. Itt olyan vígasztalan a helyzet, hogy szükség esetén nagyobb, kölcsön igénybevételével teljes áttelepítésre, a közművek figyelembe vételével, a körtöltésen belül, munkás öröklakásokban való elhelyezésre kell gondolni, meghagyván a telkeket kertnek.

1. Gáter csatorna
2. Kiskunfélegyházi csatorna
3. Kővágó ér
4. Szentkúti ér
5. Galambos ér
6. Dongéri főcsatorna
7. Mórigháti csatorna
8. Bugaci csatorna

9. Szt. László majsai-halasi csatorna
10. Kisteleki mellékcsatorna
11. Halasféhértói völgy
12. Majsai ága
13. Kenyérvári völgy
14. Matyér-jakusközi völgy
15. Széksóstavak völgye
16. Madarásztói völgy

1. Gőzvezeték
 2. Vasútvonal
 3. Földművelészet
 4. Erdő
 5. Vízgyűjtő
 6. Víznyelők
 7. Víznyelők
 8. Víznyelők
 9. Víznyelők
 10. Víznyelők
 11. Víznyelők
 12. Víznyelők
 13. Víznyelők
 14. Víznyelők
 15. Víznyelők
 16. Víznyelők

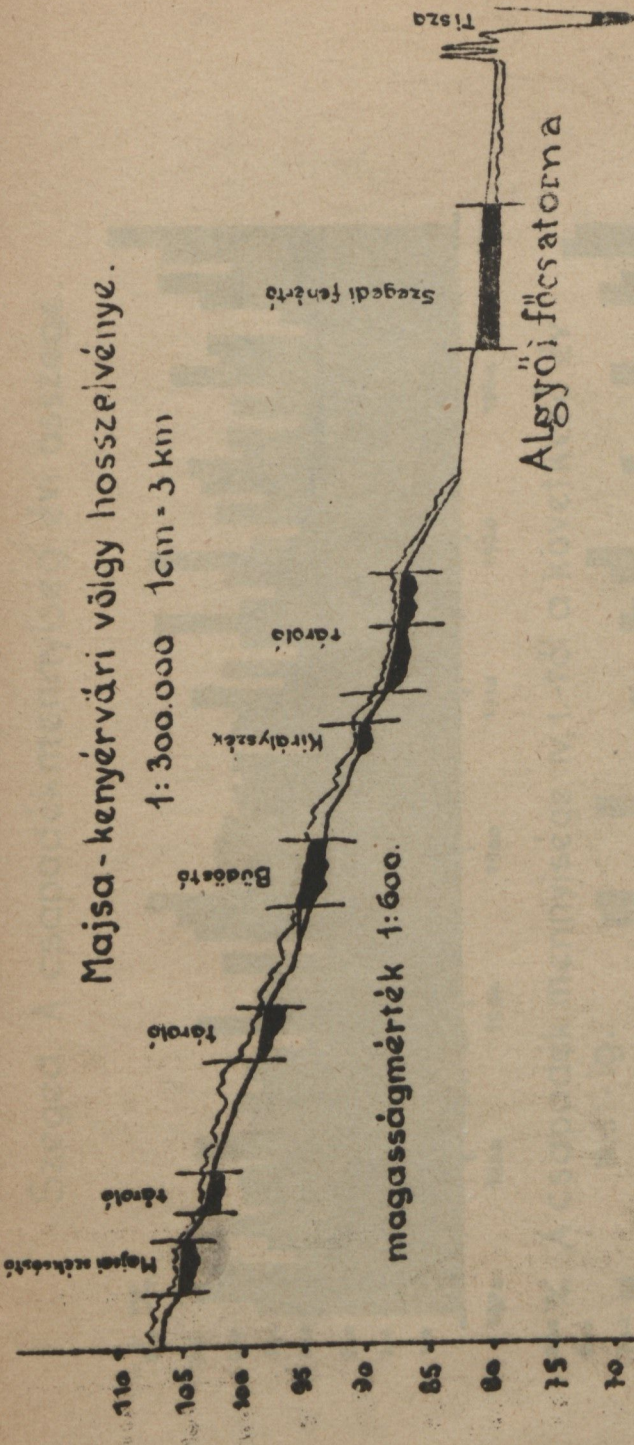
1:300.000 1cm = 3km

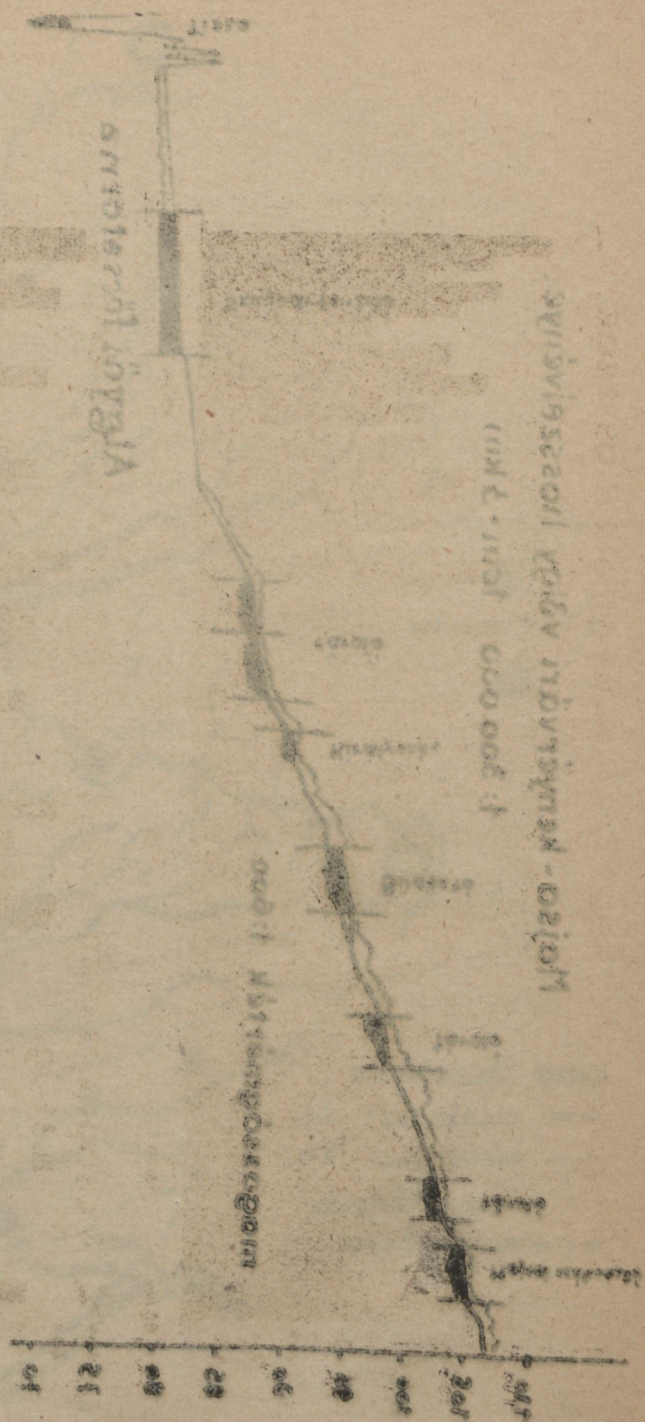
1:300.000 1cm = 3km

Szegedi fenétó

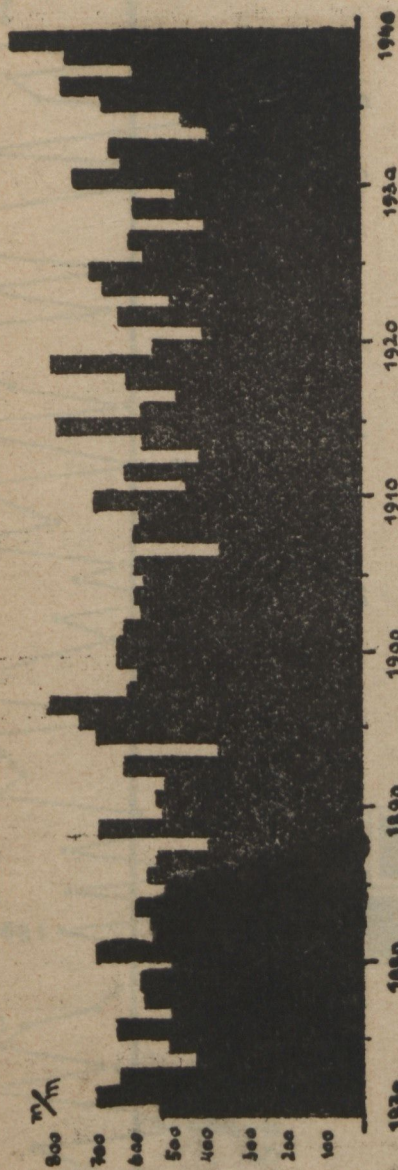
Algyői főcsatorna

1529

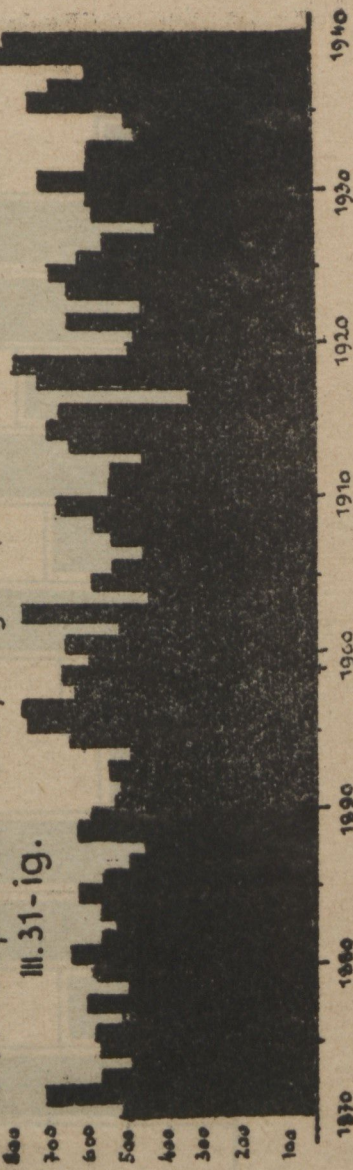

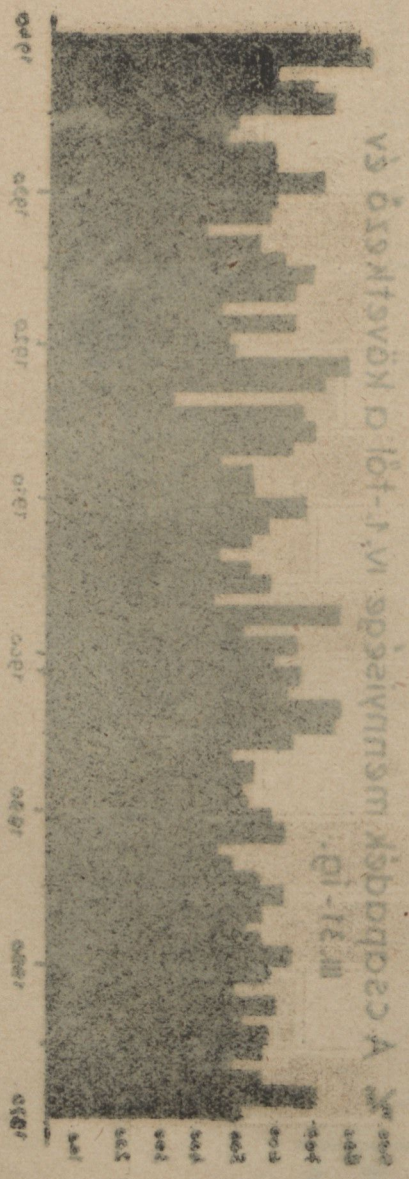
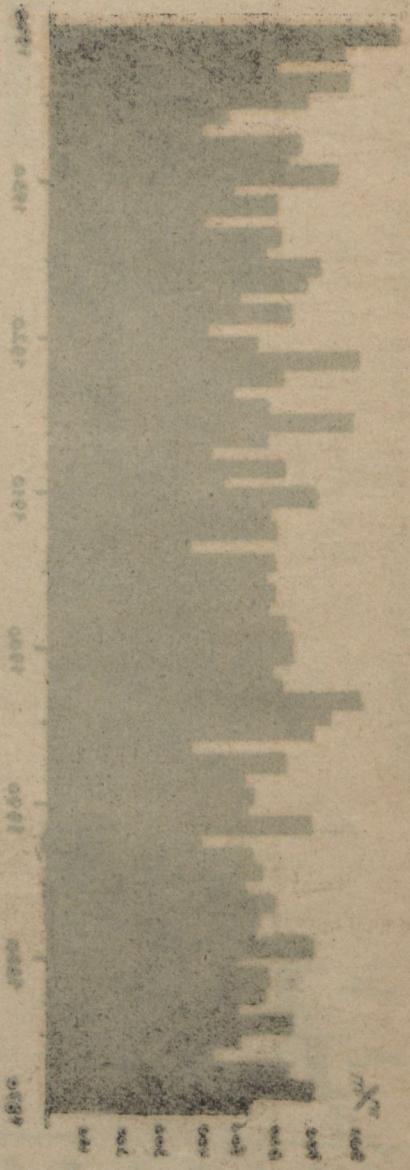
Szeged. A csapadékmennyiség évi összege.

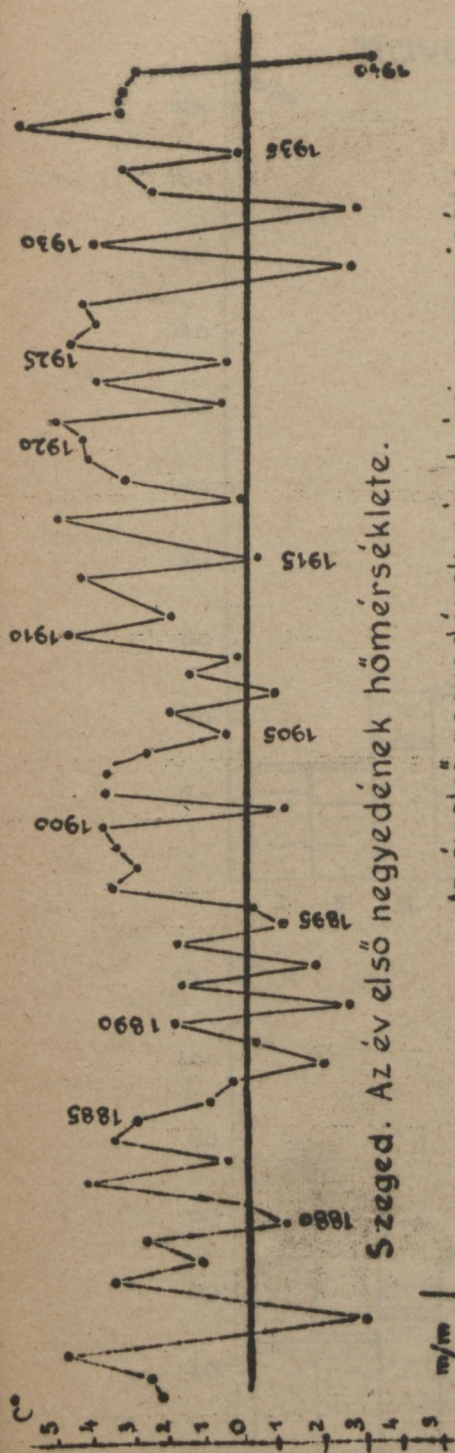

A csapadék mennyisége IV. 1.-től a következő év III. 31-ig.

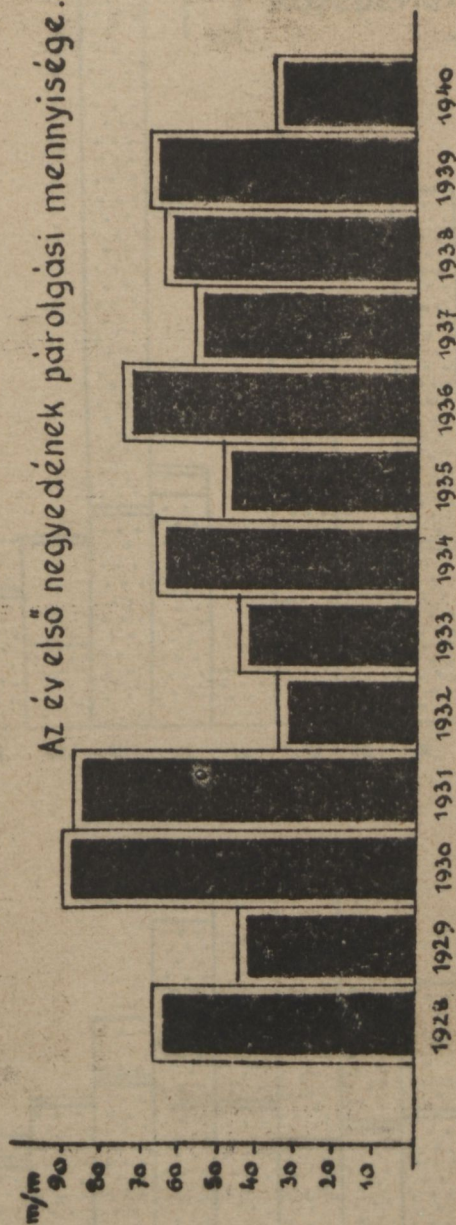

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

Az év első negyedének párolgási mennyisége.

B 5035

